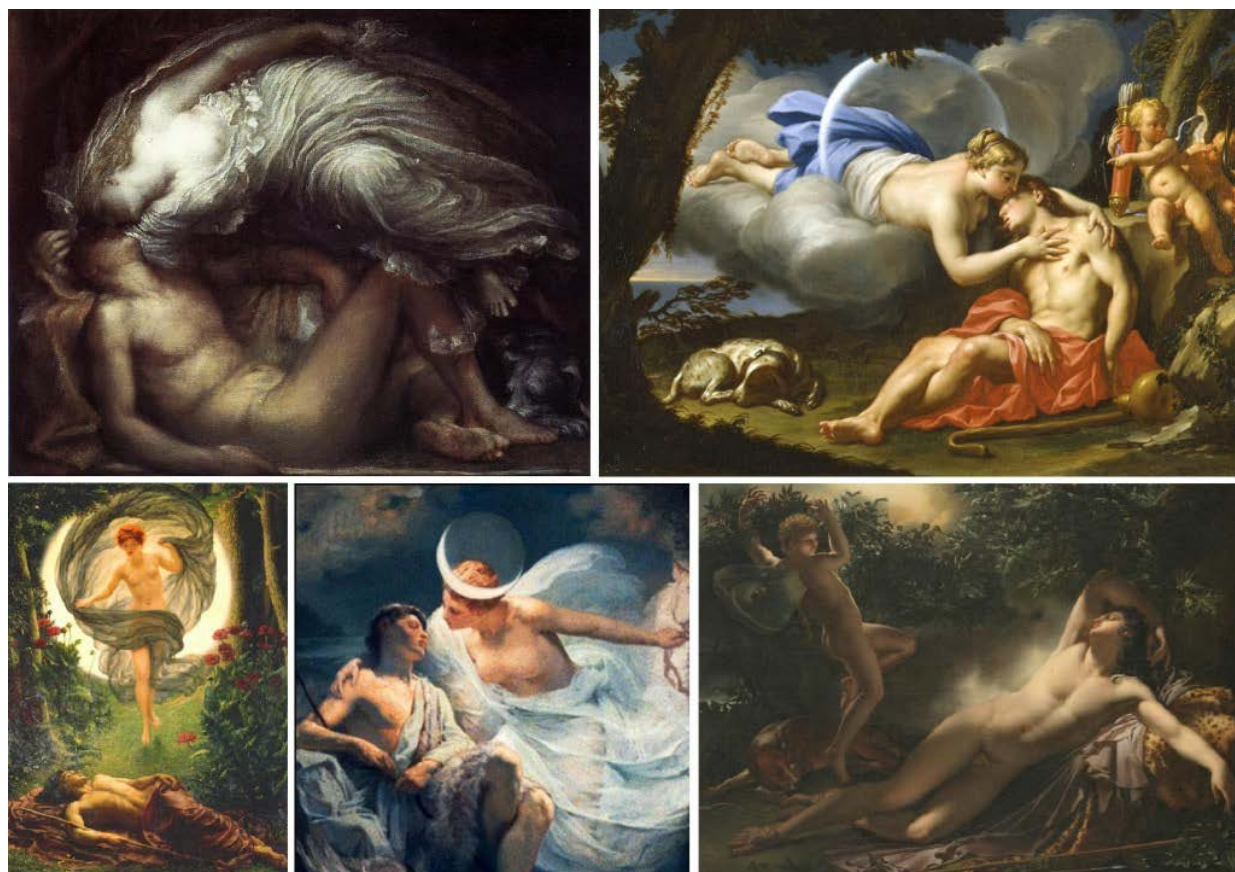

Etziba Balutxo...

Bartomeu Mestre i Sureda

L'ANALEPSI D'ENDIMIÓ (una bella història d'amor i de guerra)

Selene i Endimió

Llorenç Capellà ens ha escrit un blues (*). Una composició magnífica, extraordinària, meravellosa; una bella i poètica història. No és una cançó de cec ni un romanç de taverna i acordió, per més que el fil conductor de l'*andante* (*moderato* a vegades, *vibrato molto* a voltes, *majestoso* sempre), marca una tornada que recorda les penombres envelades i entelades d'un cafè de barri

candent i decadent. És un blues simfònic amb tots els instruments d'una orquestra humanista i amb una coral que canta i enramella una polifonia d'humanitat. Lletre i música del mateix autor. El compositor també s'ha entretingut en dissenyar l'escenografia, amb llums i ombres, amb colors combinats (de roses vermelles sobre fons negre o de margalides blanques sobre fons blau) i, amb fums suggestius de tons ocres sense estridències, manté l'atmosfera.

El llibre comanda. T'agafa de la mà i ja està fet de tu. Et glapeix i et fa anar on vol i pel camí que vol. Cal fer confiança a l'autor, perquè la passejada és un plaer dels sis sentits (el sisè? el sentit més sentit: el dels sentiments). En tres quaderns que podien ser cent-i-més relats, ens malmena la caminada amb un desordre cronològic farcit de viatges *round trip* i en un continu *flashback* (quina pena que ningú reivindiqui *analepsi*). El constant anar i venir, amb salts endavant i reculades, no és gens casual. No passeu ànsia que, tot i que els desenllaços compareixen a mitjan llibre, no perdreu un bri d'alè de les ànsies de continuar la lectura, amb els ulls i la ment cavalcant a les totes, amb fruïció i deler esperançat que no us decebrà gens ni una mica. Alterar la seqüència clàssica no afebleix l'interès, ans l'estimula i potencia. Tanmateix l'ordre mata l'esperit i no hem de permetre que l'esperit mori.

Què ens hi ha embolicat dins d'aquest llibre, polissó ell, **Llorenç Capellà**. Quina l'ha feta? Dolcet dolcet, amb amorosida estructura, ha bastit un gegantí monument als vençuts, un homenatge als perdedors, un acte que honora els derrotats, un reconeixement positiu a la desolació, una vindicació de la infantesa com a primera (i, segurament, única) pàtria, un elogi als herois desconeguts i a les heroïnes que en serveixen el dol, un cant a la resistència, un sentiment agredolç de llunyanies amb tot allò que s'ha perdut dins de la boira del temps d'unes guerres tan innecessàries com totes (Cuba, la dels Tres Anys, la Segona, Indoxina...), un compromís ferm amb els ideals sempre lligat, en oberta prevenció, al rebuig al maniqueisme (sap tothom que, per tot, hi ha de tot? I que els nostres, a vegades, no són nostres? I que, d'assassins, en troba-

reu de tota casta?). L'autor ha preferit el triomf de la dignitat que no fer guanyar els seus.

Abans d'acabar el primer paràgraf haureu llegit: “Les nits estelades m’he allargat boca amunt i he vist passar el carro de Selene. Si alço els braços, sento com les rodes tan llunyanes em llisquen en els palmells. Em deixen pols de cristall que no m’obre altres ferides que els de l’enyorança.” Assaboriu la imatge. Recreau-vos-hi. Si preferiu fer un tast poètic a sort, obriu el llibre i posau el dit a qualsevol punt i a qualsevol pàgina. L’atzar i la mirada us retindran paraules que exerciten l’enteniment:

“Si em notes abatuda és perquè la pau em desconcerta”.

“Nosaltres som les nostres mans. Les mans maten i estimen. Xopes de sang són capaces d’acaronar amb una tendresa infinita”.

“Portaves a la pell els aromes de totes les terres que havies alliberat”.

“Ai company, no hi ha revolució possible amb els genitals podrits.”

“El silenci de la mort és percep a través de la mirada, no de l’oïda.”

“Has reparat en el mocador negre amb roses vermelles que porto a les espatlles de cap a cap d’any? Mai no me n’he separat, fa part de la memòria.”

“I una conclusió inevitable: l’eternitat és la memòria. (...) Fins i tot l’eternitat envelleix, va dir-se.” I seixanta pàgines nord enllà del mateix llibre, recomana: “enamora’t del cel, el cel no envelleix.”

“...escodrinjar el passat o el futur és com mirar a través de l’aigua. Si l’aigua d’un riu és tèrbola, va dir, no es pot veure el llit.”

“...la tristesa i l’enyorança, i potser el dolor, tenen uns espais concrets, amb uns clots fets a la mida de la persona, però que en realitat engoleixen la me-

mòria.”

“...he viscut sense sospesar la possibilitat de desfer el camí, perquè a l'altra punta, la del retorn, em retrobava amb un món devastat.”

“I la nit no es contempla. Més aviat s'escolta.”

“...l'encoratjava a guiar-se per l'instint. La raó i el cor són els dos esclavatges de la persona.”

“Era absurd morir quan tot comença.”

“Si mires el cànem de les soles ben segur que està impregnat de fang i de sang, les espècies de la vida.”

“No tornis a baixar al cor de la terra si no et crida la mort, em va advertir, i de la fosca oculta mai no te'n refiïs.”

“Sovint, en evocar aquelles vetllades, he pensat en la candela encesa. Un instant abans d'apagar-se, revifa i il·lumina més.”

Plouen bons amonestaments com un salt d'aigües i, amb els pensaments, s'annexen un raig i roll de frases fetes que, si no ho són, mereixerien ser populars: “beu més que un clot d'arena”, “freqüentava l'església més que les òlibes del campanar”, “no ploris tant que t'acabaràs la mar”... I escenes cinematogràfiques (tota la novel·la és de pel·lícula) a rompre. Una mort assegut a un cavallet de fira, amb una pistola a la mà per a qui mai no ha mort ningú i, d'abans de nàixer, ja va ser víctima de la violència. Poètica mort d'una fugissera vida.

Per tots els escenaris s'escampen els *Dramatis Personae*. Molts. Una carretada. Al París alliberat i amb versos d'**Aragon** o de **Prévert** (a punt d'estrena com a poeta de culte), per mostrar-nos de quina argila són treuen el cap madame Claude, monsieur Besson, l'oficial americà que està a punt de morir i

que nom Jimi (encara que tothom li diu l'oficial americà que està a punt de morir), el Birombo, Julietta Malle, esposa del ginecòleg, el xinès que arregla paraigües... I abans, a la França de la Resistència, el Català, Barthèlemy, René, madame Bernadette... O, a Indoxina, aquell a qui havien afiliat al partit i que ara fa la guerra a sou, el sergent Duchamp, Zhou, el capità Piot, monsieur Giap, madame Guida... O, a Austràlia, Manoel, el carter que mai no ha rebut carta, el granger (que nom Joan Castro), Dimitrios Vizinós, mistress Best i família... O, molt abans en el temps i a Barcelona, l'adolescent, l'Orelles, la senyora Felisa, Angeleta, el tenor Lloberini, el torero Ledesma, Valero, Bernadí... O, ja a l'entorn del centre i l'origen de tot, per devers el Puigboscà i el Puigventós, l'exiliat, Jaume Roure, Klara Trost, el metge Arnau, el rector Balcells, el senyor Vilaplana, Adriana... Dotzenes d'actrius i d'actors declamen la seva història, els seus deliris i curolles, les seves peripècies... Molts d'escenaris (cases i foraviles, granges i trinxeres, el Majestic, Sant Elies...), i dos personatges centrals.

El *partenaire*, el jovenet (la gran protagonista és **Selene**), camina en funció del narrador i, encara més que això, del moment i de l'espai que transita, amb malnoms que l'encobreixen. Fins i tot el seu vertader nom humà és un pseudònim més del vertader: **Endimió**. L'adolescent, l'amant, *le catalan*, el legionari, el soldat, el granger, l'exiliat, en Joanet de la Selene o en Joan Castro, tots són **Endimió**, l'enamorat etern de la lluna, aquell qui va obtenir dels déus el privilegi de dormir amb els ulls badats per contemplar-la sempre i, alhora, el càstig permanent de no poder deixar mai, tan de dormir com de despertar, de somiar-hi. **Selene** és l'intent de retorn a la felicitat perduda, el lligam a la memòria; el paradís inaccessible i, malgrat tot, tangible per un pic i pus mai més, ni que sigui.

Quants d'anhels! Quantes quimeres! Hi ha tantes i tantes d'històries dins de la història! Tantes! Desfila la pesta, la mort, la guerra, la por, la pena, la traïció, el silenci, l'enyorament, la catàstrofe, la venjança, les misèries humanes... Tots els cavalls de l'Apocalipsi al trot o al galop renllen per les pàgines. L'an-

tídot: la solidaritat, la bellesa, la noblesa, la tendresa, l'idealisme, l'amistat, l'esperança, el somni... Tot entrunyellat a un vot d'estimació infinit i indestructible. Som davant d'una inèdita i intrèpida història d'amor.

Un llibre més que recomanable

Les Editorials, ja se sap, solen promoure la venda amb frases grandiloqüents que faci mengívol el producte. En aquest cas, els de *Meteora* han escrit: **Llorenç Capellà ens ofereix una autèntica obra mestra, destinada a ser, si la sabem descobrir, una joia perdurable de la nostra literatura.** Han fet curt. El condicional entre comes hi és de més.

El llenguatge és d'una exactitud preciosa i precisa, d'una gran pulcritud. El vocabulari, ric i universal, no fa concessions localistes ni jocs rondallístics. Això permetrà traduccions inequívokes i la fàcil dramàtúrgia de trasllat al cinema. Sabeu la diferència entre el *Gernika* de **Picasso** i *El crit* de **Munch**? Es pot ser, simultàniament, homosexual i nazi? Què va fer doblegar els genolls a **Jack Johnson**? Com es resigna un republicà a endevinar que els fills portaran camisa blava a canvi de la protecció d'un bon home com a pare substituït? Tot això i moltes coses més podreu aprendre. Som davant de la millor narració de **Llorenç Capellà** i davant de la millor lectura (textos rellegits inclosos) que he assaborit dins d'aquest mil·lenni. I si algú creu que, per felanitxer, exagero, esperaré d'assegut la rèplica raonada. Sí, reconec que sóc un avantatgista en els desafiaments públics. Esperaré d'assegut una rèplica mordaç i voraç. No hi haurà epístola. L'envit (que consti en acta!) no obtindrà correspondència.

Convé prevenir-nos contra les lectures obligatòries, perquè sovint han estat i són la vacuna que immunitza contra la literatura. Res no s'ha de fer per força. Llegir ha de ser un plaer i un aprenentatge no un calvari o un esclavatge al dictat del gust (i la imposició) de l'autoritat. Llegim per créixer, per enri-

quir-nos, per entendre millor les persones i no per allunyar-nos del món. Llegim per poder ser. Els qui llegeixen com a evasió no sabran el significat del compromís. No hi ha cap llibre ni un, aquells que han canviat la història de la humanitat ni tan sols (sigui *La Biblia*, sigui *Mein Kampf*), cridat a esdevenir obligatori. Això no obstant, sí que sóc partidari de recomanar les obres que ens poden abellir la vida i poden abellir-la a qui ens manté afecte i respecte. *El carro de Selene* és un d'aquests miracles literaris que no té ossos ni màcula i on el pinyol i tot és bessó.

Fa molt de temps que he tocat amb els dits el descobriment del gran mèrit de **Llorenç Capellà**. A la seva extensa i polièdrica obra (sigui poesia, teatre, novel·la, assaig o, sobretot, a la majoria d'articles periodístics), plana un recurs que ell fa esplèndid. És intrínsec en ell; consubstancial. Per a molts d'altres és una virtut perseguida, una qüestió de pràctica i d'habilitat, una argúcia literària, una tècnica més, però ell la porta com l'esma dels glosadors de vena. És la capacitat de provocar en el lector l'actualitat del passat i del futur. Allò que **Bertolt Brecht** definí com el distanciament històric, en mans de **Llorenç Capellà** esdevé, com qui no vol la cosa, una vindicació permanent de la memòria. Li surt, així, ben de natural i no de cap posat acadèmic. Per això sorprèn més, perquè aquest anar i venir és sincer i sencer. Amb ell, el lector té el privilegi de veure l'actualitat de les grans endemeses, fins al més amagat racó d'allò que ens furta el discurs oficial, i pot fer presents i vigents els cicles històrics al detall, perquè la humanitat és, sobretot, molt avorrida de tan repetitiva com és. Per això, cal deixar-se portar sota l'ombra d'aquest carro de plata que ens fa travessar el firmament com la pols del cavall de Sant Jaume o, si ho preferiu, la via làctia, nom més adequat per a qui no distingeix entre la sirena mitològica i la que eixorda la ciutat passejant dolors en ambulància. **Selene** ens albira, perquè ens té a sota. Procurau que el carro d'argent de **Selene** comandi per uns dies la ruta del vostre viatge literari.

Des del meu egoisme, vull recomanar aquesta novel·la als vuit vents del món, perquè és tan bona, tant!, que em permetrà presumir de ser-ne un adulator

entusiasta. És una obra completa, total, farcida d'assaig, de geni, de negritud, de narracions, de poesia, de vida, de memòria i d'història. Literatura destil·lada i en estat pur. Intoxicau-vos-en! Aquesta novel·la marca un punt de llibre. **Llorenç Capellà** ha estalonat un estandard que serà senyera literària i referent d'excel·lència. Som davant d'una fita que farà veta. N'estic absolutament convençut. Corresponeu la gent que us estima contaminant-la amb aquesta obra mestra. És una gran, immensa, intensa història d'amor.

Algú potser escodrinyarà el llenguatge, ric i universal, sense concessions al localisme ni a la rondallística. Algú hi veurà reminiscències dels fragments de cristall de 1920 (tan bona com és aquella novel·la que els miraboires creuen que són relats escampats), o un enfilall dels millors articles sobre peripècies bèl·liques, amb la presència (i només és un exemple) d'un més que versemblant **Gori Star** (no el cerqueu en el país de Google, perquè el pillo de **Llorenç Capellà** ens ha entimat la recreació imaginària d'un dels personatges que, adesiara, ressuscita i fa sortir de l'oblit). Bé, en realitat, tots els personatges ho són, de versemblants. Si no han arribat a existir és per culpa de l'atzar que fa i desfà. Si no tots, la immensa majoria són de carn i d'ossos, de pèls i ungles; de plors i de rialles.

Coda

No crec gaire en els tics involuntaris, sobretot en el cas de **Llorenç Capellà** que la sap molt llarga, perquè no és nascut d'ahir i batiat d'avui. El seu vol ve de lluny i mira molt més enfora. La qüestió que m'ha plantejat *El carro de Selenè*, la inquietud que m'ha generat, és aclarir d'on prové la presència d'ànima de referències cabdals (almenys per a mi), possiblement gens recercades que colpegen, intermitents, com les persianes enmig de la ventada, el casal de la memòria. Els personatges del mossèn i de Pere Orsèol, per exemple, m'han evocat *La Catedral* de **Blasco Ibáñez**, una obra mestra poc reconeguda (menystinguda fins i tot per l'Acadèmia), que tracta del retorn als orígens del

protagonista **Gabriel Luna** (quin nom més selènic, no?). De fet, tot i les grans diferències d'estil, els paral·lelismes entre els dos autors són molts. **Capellà** i **Blasco** d'essència i vocació republicana, malden per amaran la literatura de contingut social i ideològic. Ho fan com qui no vol la cosa i esquivant el pamflet apologètic. Sense engany, sense intent de dissimul d'ingenuïtat ni d'innocència, fan que sigui el lector qui es reboti. No debades **Blasco Ibáñez**, tan atacat pels seus coetanis envejosos (acusat falsament d'anticatalanista) i tan maltractat per les antologies, no acceptava el terme "social" aplicat a la seva obra, perquè ell l'anomenava "de rebel·lia". Tampoc **Capellà** exhibeix proclames d'autor, sinó que són les pinzellades biogràfiques dels seus personatges els qui conviden a la revolta i a la indignació contra la injustícia. Ambdós escriptors, utilitzen el joc de mirar enrere i provocar el joc de miralls amb el present. Saben descriure a la perfecció la gent de les classes populars, els pobres, els miserables, les ballarines, els boxejadors, la gent dels cafès d'ombra... En despullen els anhels quotidians i les il·lusions més senzilles i domèstiques. En aquest entorn, saben fer brollar els idealistes defensors dels drets dels marginats. No és aquesta l'única referència que m'ha suggerit *El carro de Selene*. Podria referir-me a *Les 1001 nits*, una altra obra de la literatura universal, farcida de valors i d'erotisme. Un nou enllaç? **Capellà** unta el relat d'utopia com, per exemple, en el cas d'aquell marrec que encalça el tren i, en ser requerit per quin motiu persegueix l'impossible, respon: "Perquè sé que mai no el podré agafar". Més utopia en aquest altre diàleg: "Per què obre, les nits, la finestra del dormitori? (...) Que em respondria si li digués que espero veure un carro d'argent?". No fa esment encriptat, inconscient o no, intencionat o no, a un dels pocs innovadors pensadors contemporanis d'esquerres? Com així em recorda **Galeano**? "Camino dues passes i l'horitzó s'allunya dues passes. N'avanço tres, i l'horitzó fa tres passes més enllà. Aleshores, de què serveix la utopia? Justament per això serveix: per caminar!". Si no són homenatges literaris, ho semblen. En tot cas, cap coincidència és abjecta. Tots els referents segueixen i enforceixen l'òrbita de l'autor.

Qui va ser o, millor dit, qui és **Endimió**? Un aventurer? Un somiatruites? Un

nòmada hipotecat a un record que el condemna a vagar eternament sota la capa de la lluna? Un poc de tot això ens lliura una bella, molt bella, història. Un blues català. Amb les dosis escaients de nostàlgia i de malenconia. Amb la llum tènue de les trinxeres, dels amagatalls, dels soterranis, de les amants compartides, de les relacions clandestines, de les emocions secretes, de les confessions mai proclamades. He repetit que era un blues. I no és un blues una història trista? Convé aclarir-ho. Quan hi ha una mort jove, hem d'exigir que hi hagi tristor. I clar que sí! La mort jove és sempre trista, perquè és injusta. Just encetar la caminada, **Capellà** ja ens avisa: "Reafirmem amb Renan: potser la veritat sigui trista." Però el blues també canta la prudència i la cautela que exigeix vigilar, davant de qualsevol victòria, aquells qui tan sols aspiren a aprofitar-se'n. I, d'aquests, en tot temps i fins avui, n'hi ha més i més i més.

I **Selene**? No és gaire cosa. O sí? Quasi res! Ho és tot! Ni més ni menys que la Llibertat. No és tant la vida com les ganes de viure. Vosaltres mateixos! El llibre ja és als mostradors. Que les llumetes de Nadal no vos alterin la tria.

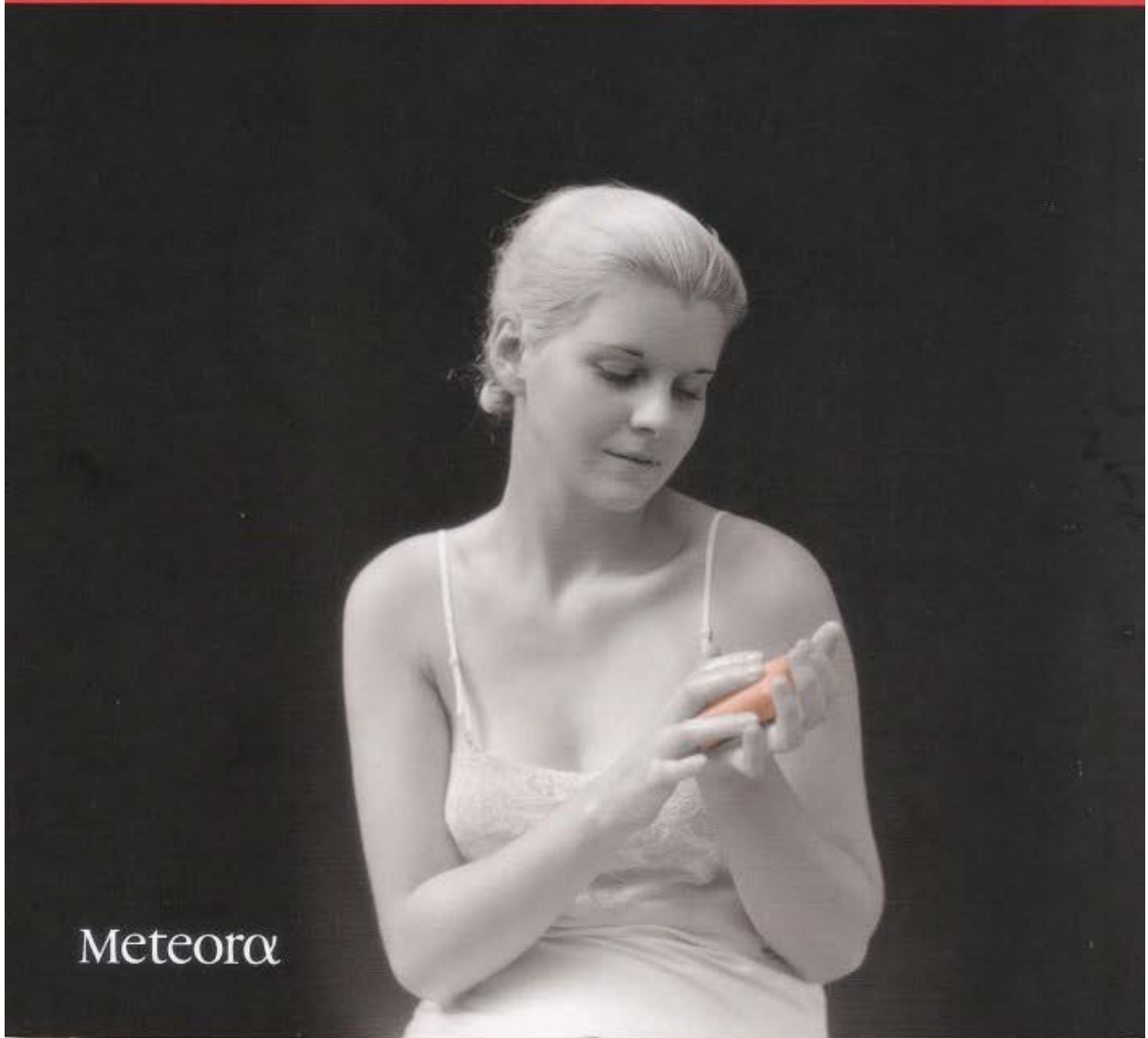
(*) **Llorenç Capellà**. *EL CARRO DE SELENE* Editorial *Meteora*, Barcelona.
Primera edició: octubre 2014

PS.- I ARA... (ja ho trobareu també això al llibre escrit amb el cantell d'una pedra en el coll del pou), ara, dic, per acabar: mirau bé la portada del llibre abans d'encetar la lectura. Ensumau la fotografia inferior. És ben ver que les olors activen les memòries i recorden les dades i les dates. Ensumau la imatge. No sentiu aquesta olor de mandarina? Vius, però, que la flor de taronger és fugissera. Sempre és millor acompanyar-la amb els sentits.

LLORENÇ CAPELLÀ

EL CARRO DE SELENE

Meteorα

No sentiu aquesta olor de mandarina?

Aquesta entrada s'ha publicat en General el 2 de desembre de 2014 [<http://blocs.mesvilaweb.cat/balutxo/?p=268458>] per Bartomeu Mestre i Sureda.
